Støkkås – en magnet på ”de hissige hjerner”

~~Containerhavn på Kambo? Støkkås – industrimagneten på Kambo~~

På nordvestsiden av Kambobukta ligger det, som tidligere nevnt i denne boka, et bratt, rundt høydedrag som rager 45 markante meter over sjøen i Mossesundet, og som muligens kan være det ”hornet” som det gamle stedsnavnet Kambhorn synes å henvise til. I dag er navnet Støkkås, og det har det vært så lenge noen kan huske.

På toppen av dette høydedraget, som i jernalderen så fint voktet innseilingen den til da betydelige fjordarmen ved Kambo gård, kan det i sin tid ha ligget en bygdeborg – neppe noen stor festning, men kanskje en liten base for vakthold og oppsyn som bidro til å holde folket på Kambo gård trygt, og som kanskje sørget for å kreve en avgift av reisende som ville bruke ”Kambofjorden” til å nå områder ved Nøkkeland eller ved fylkesgrensen mot Akershus. Kan det tenkes at Støkkås var Kambo’s første ”bomstasjon”?~~Støkkås (50 m.o.h.), er neset på Kambobuktens nordside, og sannsynligvis det torpografiske særdrag som har gitt stedet navnet, opprinnelig Kambhorn fra skriftlig kilde i 1273 (kongelig forordning fra kong Magnus Lagabøte).~~

På den andre siden av sundet, på østsiden av vikingtidens ”Jalund” eller ”Jolund”, finner man navnet Kippenes, som muligens kommer av navnet Kaupanes. Dersom den tolkningen er rett, kan det på 1000-tallet ha ligget en handelsplass i dette området, kanskje på neset der det i dag står en fyrlykt.
~~Det står å lese i ”Gaardnavne i Smaalenenes Amt i Østfold”, Olav Rygh 1897:” Kambo, Kamborn (1273). Horn er her formodentlig at tage i Betydning af fremspringende Hjørne og at forstaa om det høie Nes, som begrænser Kambobugten paa Nordsiden. Kamber (Kam) bruges om kamformede, takkede Fjeld – og Aasrygge.”~~

Området kan med andre ord være rikere på historie enn vi vanligvis tenker over, og Sigrid Undset er blant forfatterne som har latt seg inspirere av traktene ved Kambo og Jalund. I ~~Dette fremspringende neset er i nyere tid kalt Støkkås. Mossesundet blir i Håkon Håkonssons saga kalt ” Jalund”, den opprinnelige navneformen for Jeløy. (kilde Håkon Håkonsons saga kapitlene 66 og 67).~~

~~Dette navnet har også Sigrid Undset brukt i~~ romansyklusen om figuren Olav Audunssøn skriver hun at ~~.~~ ”Olav kjente seg igjen – disse gårdene lå sør og øst for Kambshorn. Rundt grenden var det skog som skilte den fra bygden i øst ut mot Jalundsundet.” ~~(Kilde: Sigrid Undset; Olav Audunssøn og hans barn. Side 163 og 336).~~

Både ~~Det kan stadfestes og tidfestes at Mossesundet har vært et virksomhetenes område helt fra vikingtiden. En lokal handelsplass var Kippenes (Kaupanes) på Jeløy som ligger rett overfor Støkkås, fjellkammen som dannet den lune vik til videre innseiling i landet.~~

Kambo og ~~det markante neset~~ Støkkås kan ha vært i ~~har vært i~~ menneskenes forvaltning ~~i 10 talls århundrer~~helt siden landhevningen var kommet så langt at utnyttelse var mulig. Toppen av Støkkås, og av de andre kammene av omtrent samme høyde i nord, var klar av sjøen alt i bronsealderen, mens de lavereliggende områdene ved Kambo gård neppe ga noe grunnlag for gårdsdrift før et stykke ut i jernalderen.

For folket på Kambo gård må Støkkås ha vært både et landemerke og et viktig utkikkspunkt, men det var først på midten av 1800-tallet, da den industrielle revolusjonen omsider hadde begynt å endre også utkanter som Norge, at kommersiell utnyttelse ble mulig.

~~Det høye kamformede neset har til alle tider vært et blikkfang, og et område som~~ Pussig nok synes den vesle åsen ved Kambobukta ha virket nesten som en magnet på 18- og 1900-tallets ”hissige hjerner”. Området hadde få naturressurser utover skog, fisk og jord, men beliggenheten, fjernt fra tettbebyggelse, men rett ved en beskyttet havn, med fri bane til byen Moss via det lune sundet, gjorde området interessant for entreprenører, og Kambo gård hadde en positiv innstilling til etablering av industri.

Den første kom alt i 1847 – da ble nemlig ~~har funnet ideelt for aktiviteter som kan gi profitt.~~ Kambo kalkverk ~~ble~~ anlagt, like ved foten ~~ved foten~~ av Støkkås, og da området i 1879 ble knyttet til både Moss og hovedstaden med jernbane, ble området enda mer interessant som etableringssted. ~~i 1847, og etter at jernbanen ble offisielt åpnet i 1879, ble det ny distribusjonsmulighet for kalken. (Se Kamboheftet side 29.)~~

Sett fra et naturvernsynspunkt, ble den sentrale beliggenheten også banen til mye av områdets natur.

Utover på 1900-tallet ~~var~~ dukket det opp stadig flere ~~det stadig~~ ~~i~~industritiltak i området: Norsk~~e~~ Hydro engasjerte seg, Borregaa~~å~~rd planerte ut et større område på nordsiden av ~~Støkk~~åsen, og på 1950-tallet

~~Gullaug Kjemiske bygget~~ ble tankene på ~~sydsiden~~ sørsiden av nes~~t~~et bygd, av Gullaug Kjemiskepå ~~1950 – tallet~~.~~-~~

J. Paul Getty og tankanlegget ved Kulpe

En ”stor” dag var beskrivelsen i lokalavisen, da det såkalte Vedol-anlegget ble åpnet ved Kulpebukta våren 1960, ~~av med~~ verdens rikeste mann, Jean Paul Getty (1892–1976)~~Paul Getty, på Kambo~~. Dette var en verdenskjent ~~(Fra Aschehougs og Gyldendals Store norske leksikon ”Paul Getty 1892-1976,~~ amerikansk oljemagnat, og Vedol-anlegget ved Kulpe utgjorde bare en liten prikk på kartet over hans nærmest globale oljevirksomhet.

Åpningen av ~~, ved sin død ansett som verdens rikeste mann.”) Han var tilstede ved åpningen av Vedolanlegget på Kambo fordi dette inngikk i hans verdensomspennende olje virksomhet.~~ Vedol-anlegget markerte ~~var~~ begynnelsen på industrivirksomheten ~~på tankanlegget i Kulpebuktapå~~ nordsiden av Støkkås. ~~.~~I dag er det firmaet Norsk Spesialolje A~~/~~S som ~~etablert~~holder til der.~~-~~

Det er interessant å sitere fra protokollen til Kambo Vel for~~,~~ styremøtet ~~-~~5. juni 1960~~:~~ ”~~-~~Kambo Vel bør komme med en henvendelse til ~~F~~firmaet Vedol om ~~-~~erstatning for~~-~~ tapte friluftsområder og~~-~~ badeplasser ved Malmen~~-~~. Formannen kontakter ~~R~~rådmannen i Moss i august.”

~~–~~Resultatet av henvendelsen ble at vellet fikk en gave på tusen kroner ~~:~~ ~~1000kr ble mottatt som gave fra~~av~~-~~ Vedol i oktober samme år.~~,~~ ~~protokollført 12.10.60.~~

Men det kunne ha gått verre. Hele Støkkås kunne ha vært borte, dersom utviklingen hadde tatt en litt annen retning: To ganger ble ~~har~~ det vært ~~framll~~agt fram forslag ~~planer~~ om et pukkverk på Støkkås. Hadde en av dem blitt ~~Om det hadde blitt~~ realisert, hadde Kambos stolte ”horn” trolig blitt oppslukt av industrien, bit for bit.~~ikke det stolte nes i ”Kambobugten” eksistert i dag.~~

~~.~~

Den første containerhavn-saken

Alt det overnevnte utgjorde imidlertid bare ”småplukk” sammenliknet med det som ble foreslått i planene for en ny containerhavn ved Kambo, lagt fram høsten 1997. Disse planene slo med i lokalmiljøet som en bombe. Plutselig var det klart at Kulpe kunne bli sentrum i Oslofjordens nye containerhavn. Følgene for Kambo og Mossesundet ville bli enorme. Hele kyststrekningen mellom Kambo Mølle og fylkesgrensen ville måtte ”bearbeides”, som det het. Støkkås ville bli planert ut. Kulpebukta ville

forsvinne under tykke lag med fyllmasse og betong. I alt ville et område tilsvarende over hundre fotballbaner bli forandret til det ugjenkjennelige. Både skipstrafikken i sundet og biltrafikken på Kambo ville øke dramatisk. Det ville bli støy fra havnen både dag og natt, som ville høres over hele distriktet.

~~Den største" bomben" som hadde total planering som hensikt, var det som ble lansert høsten 1997: Oslo containerhavn flyttes til Kambo med "bearbeidelse" av landskapet fra Kambo Mølle til Akershus grense. (Se kartprospekt)~~ Dette forslaget ble, naturlig nok, den store miljøsaken på Kambo i de påfølgende månedene, og det ble nedsatt en ~~, og en~~ bredt sammensatt komité, "Aksjonsgruppen mot containerhavn på Kambo", med Kambo Vel som hovedaktør. ~~ble nedsatt.~~

22.~~09~~ september~~.~~ 1997 ~~ble det foretatt~~arrangerte aksjonsgruppen ~~-~~en befaringstur på Mossesundet med samferdselsministerens personlige~~-~~rådgiver, Atle Hamar, og rådgiveren Mette Ringdal ~~initiert av aksjonsgruppen~~. De opplyste ~~Det ble opplyst~~da aksjonsgruppen om at det statlige utvalget, kalt Østmoe-utvalget, ~~sin innstilling~~ ville ~~bli~~ levere~~t~~ sin innstilling til prosjektet ~~innen~~ senest 1. mai 1998. ~~Kun bestående havner var hittil blitt besiktiget.~~Per 22. september hadde imidlertid utvalget kun besiktiget eksisterende havner. Aksjonsgruppen fattet håp. Kanskje utvalget var av den oppfatning at en containerhavn på Kambo ikke var så aktuelt likevel? ~~(Utklipp fra Kambo Vel Nytt 1/98 og 2/98 viser sakens utvikling.)~~

Møtet i Moss bystyre ~~Bystyremøtet~~ 6.~~11.~~ november 1997, resulterte i~~-~~ at kommunen ga grønt ~~gav grønt~~ lys for ~~KU (~~konsekvensutredning~~)~~. Kambo Vel argumenterte for en total avvisning av prosjektplanene, men ~~uten~~ fikk ikke gjennomslag for sitt syn. Så i kjølvannet av bystyremøtet ~~Det~~ ble det arbeidet intenst i aksjonsgruppen: Det ble utformet ~~K~~klistremerker og T-skjorter med teksten "Ja til miljø, nei til containerhavn på Kambo". ~~,~~Man skrev avisinnlegg for å orientere befolkningen om hva som var i ferd med å skje, ~~-~~korresponderte kontinuerlig med de ulike partene,~~t-skjorter,~~ besøkte ~~besøk i~~ Samferdselsdepartementet i Oslo~~,~~ og arrangerte underskriftkampanjer som til sammen fikk ~~resultat o~~over 6000 ~~underskrifter~~signaturer~~, kontinuerlig korrespondanse med impliserte parter, orienterende avisinnlegg.~~

.

I flere måneder bølget kampen fra og tilbake, og for mange virket den like skiftende som bølgene i Mossesundet. ~~Slik bølget skrivene fram og tilbake langs Mossesundet.~~ Hva ble så utfallet av saken?

28. mai 1998 sa bystyret nei til containerhavn på Kambo, og 2. juni 1999 leverte Østmoe-utvalget sin innstilling s rapport ble overlevert til Fiskeridepartementet 2.06.1999. Den var negativ til Av den framgikk: Ingen etablering av ny containerhavn på Kambo, eller på andre steder i Oslofjorden. Utvalgte anbefalte en alternativ løsning – å la hovedOslo havnen bli i Oslo, men skal bestå lenger sydøst. legge til rette for bedre Bedre utnyttelse av samarbeid mellom kapasitet og samarbeid mellom dedenne og de beståendeandre eksisterende havnerne i og ved Oslofjorden: Oslo — Drammen, — Moss, — Borg, — Halden og — Larvik. Ingen båndlegging av Kambo-kysten.

Den andre containerhavn-saken

Da kampen mot containerhavn syntes å være vunnet, håpet selvfølgelig mange at Støkkås og Kulpe, og Kambo og Mossesundet for øvrig, var sikret mot slike gigantinngrep. Støkkås og Kulpe var tross alt satt av til friluftsliv-formål i kommuneplanen, og på Kulpeåsen like ved hadde man begynt å bygge boligområdet Sjøhagen, som snart skulle bli et av kommunens mest attraktive. Det virket utenkelig at kampen mot containerhavn ikke var vunnet for godt.

Men Kunne man dermed håpe på at Støkkås var bevart for ytterligere industriell inngripen for framtiden, et område som på kommuneplanen er markert som friluftsformål – inkludert sjøsonen i vest? Nærområdet Sjøhagen var påbegynt som et ett av de mest attraktive boligområdene i Moss kommune.

Nei, "de " hissige hjerner" er var fortsatt i aksjon: Bare cirka Tto og et halvt år senereetterpå kunnesto det en annonse i vi lese følgende annonse i MMoss Avis som fikk mange til å sette morgenkaffen i halsen: Torsdag 31. januar, kl 18.00, ville lederen for Oslo havnestyre, Bernt Stilulf Karlsen, orientere — orienteringsmøte - torsdag 31.01.2002, kl 18:00 orienterer leder av Oslo havnestyre, Bernt Stilulf Karlsen, Moss bystyre og andre interessenterinteressenter om Oslo havns framtiden til Oslo havn. Ideen om containerhavn på Kambo var ikke lagt død likevel.

Dermed bølget atter en gang skrivene mellommåtte Aksjonsgruppen mot containerhavn på Kambo nok en gang ta pennen fatt. Det ble nye runder med leserinnlegg, og intens brevveksling med , Oslo havnestyre, kommunale og statlige myndigheter.

Bystyremøtet 26.02. februar 2002 ble en milepæl – det vedtok enstemmig å si nei til containerhavn på Kambo, og stadfestet dermed det

tidligere . Dette var en stadfestelse av bystyremøtets vedtak 28.mai 1998bystyrevedtaket.

I en pressemelding av Likevel framgikk det av en pressemelding 111. 04.april 2002, kom det imidlertid fram at at Fiskeridepartementet i et forprosjekt om havnestrukturen i Oslofjorden har hadde foreslått Kambo som ett av tre mulige alternativer til for lokalisering av en ny containerhavn. De andre to var for Oslo / Østlandsregionen (Kambo Vel Nytt 2/2002). Snekkestad/Mulvika og Kommersøya i Vestfold-kommunene Re og Sande. Men også på de stedene var den lokale motstanden mot containerhavn sterk.

En av årsakene til ønsket om å få containerhavnen vekk fra Oslo, var ideen om etableringen av en "fjordby" på arealene som da ville bli frigjort. Men AAftenpostens lederartikkel av 21. 05.mai 2002 gikk inn for å beholde containerhavnen i Oslo.: "På stedene der containerhavn blir foreslått flyttet, er det duket for strid mellom myndighetene og de lokale innbyggere, som er sterkt i mot slike inngrep i sitt nærmiljø."

Det ble hevdet i lokalpressens spalter at det var en sløsing med ressurser å utrede containerhavn nok en gang. 4. juni 2002 kom fiskeriminister Svein Ludvigsen med departementalt, fylkeskommunalt og , kommunalt følge til Sjøhagen og Støkkås for stedsbesiktigelse. Leder av Kambo Vel, Solveig Haug Urdal, holdt for anledningen en flammende miljøtale. I etterkant av den Da ble det hvisket fiskeriministeren noen beroligende ord av fiskeriministeren i velledernes øre: "Ta det med ro, det blir ikke Kambo." Og 15. august samme år kom pressemeldingen fra Fiskeridepartementet, som slo fast at det var uaktuelt å etablere en : Ingen ny etablering av containerhavn i Oslofjorden. Isteden stadfestet departementet konklusjonene i nå eller noen sinne. Østmoe-utvalgets 1999-rapport fra 1999 ble stadfestet. Gleden var stor på Kambo da det ble kjent at også andre runde av kampen mot containerne var vunnet. En gledens dag!

Men kKunne så Kkambo-beboerne da hvile trygt på sine laurbærene? Nei, Støkkås var fortsatt et stigmatisert sted , ny industriutvikling: i 2006 ble det klart at frimaet Østgass var interessert i å etablere et gassmottak med komprimeringsanlegg ved foten av Støkkås. ville være ideelt på dette stedet.I Mossesundet, og derifra nordover ut i Oslofjorden, ville man legge gassrørledninger, og atter en gang skulle Støkkås bli utminertåsen kunne utmineres, noe som ville gi en utmerket for å plassering avlagre gassmottaket, mente firmaet. Dette forslaget møtte sterk motstand både lokalt og fra fiskerihold, og firmaet Østgass la planene på is. Men is smelter, som kjent!

Lokalbefolkning og naturvernere må alltid være på vakt. Således passer Theodor Casparis dikt godt i denne sammenhengen: ”Stå vakt om naturen! Slå angrepet ned! Dem opp mot de hissige hjerner!”

~~Støkkås er et bevaringsverdig landskapsområde med sin stolte profil, dertil et kulturminne fra eldgammel tid (jfr. oversiktskapitlet).~~

28. februar 2010-

~~r~~Redigert 10.mars 2010

Redigert 15. mars 2010

Av Solveig Haug Urdal

Avisutklipp, faksimiler, avfotografere:

(Utklipp fra Kambo Vel Nytt 1/98 og 2/98 viser sakens utvikling.)

(Kambo Vel Nytt 2/2002)

Kart:

Kartprospekt containerhavn-forslag 1997

Kilder:

Sigrid Undset; Olav Audunssøn og hans barn, s. 163 og 336 (Jalundsundet)

Kilder: Aschehougs og Gyldendals Store norske leksikon (Paul Getty)

Avisutklipp, saker, artikler?